

2 Мокиенко, В. М. Большой словарь русских поговорок / В. М. Мокиенко. – М.: ЗАО “ОЛМА Медиа Групп” 2007. – 787 с.

3 Native English [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.native-english.ru/proverbs/category/fire-and-water>. – Дата доступа: 19.11.2019.

4 Ожегов, С. И. Толковый словарь русского языка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://slovarozhegova.ru>. – Дата доступа: 19.11.2019.

5 Жуков, В. П. Словарь русских пословиц и поговорок: Около 1200 пословиц и поговорок / В. П. Жуков. – Изд. 4-е, Москва, “Русский язык”, 1991. – 534 с. – (Малая 6-ка словарей рус.яз.);

6 Славянская мифология. Энциклопедический словарь. – М.: Эллис Лак, 1995.- 416 с.

А. В. ЗЕМЛЯНСЬКА, А. С. КОВАЛЕНКО

(Україна, Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького)

ОБРАЗ ЯНГОЛА ЯК ЗАСІБ ПСИХОЛОГІЗАЦІЇ ПЕРСОНАЖІВ МАЛОЇ ПРОЗИ ОЛЬГИ ДЕРКАЧОВОЇ

Ольга Деркачова є відомою сучасною українською письменницею з м. Івано-Франківська, лауреаткою премії імені Василя Стефаника. Її проза утверджує високі гуманістичні ідеали, збагачує національну культуру, виражає внутрішній світ людини, її самотність.

Мала проза О. Деркачової доводить наявність стійкого інтересу письменниці до змінених форм свідомості та поведінки людини. Вона вдається до зображення особливого стану психіки, що дозволяє вийти далеко за межі нормального, раціонального світосприйняття та здорового глузду, потрапивши у досвідомий ірраціональний вимір. При цьому відбувається актуалізація структур нижчої нервової діяльності, що перетворює людину на інстинктивну істоту, або ж особистість входить у найвищі душевні стани, доступні лише геніям і пророкам. Тому одним із найпродуктивніших у малій прозі О. Деркачової є мотив божевілля. У збірках новел і оповідань письменниці згаданий стан стає не лише одним із ключових мотивів, а й головним принципом художнього бачення. Божевілля трактується як реакція людини на нездійсненність заздалегідь запланованої життєвої програми, на екзистенційну порожнечу навколо та

нереалізованість людини в любовній сфері. У творах фантастичне та реальне співіснує в таких формах, що читач не може логічно пояснити природу подій.

З-поміж інших характерним складовим авторського бачення феномена божевілья в малій прозі О. Деркачової є використання фантастичних образів, казкових створінь та персоніфікованих речей. Так, найулюбленішими фантастичними образами для письменниці є янголи, що з'являються в оповіданнях і новелах “Мій різдвяний янгол”, “Янгол онлайн”, “Broken angel”, “Колись...”, “Мовчи зі мною”, “Під час гри користуватися крилами заборонено”, “Сніг на іконах”, “Страх нелітання”, “Янгол на іменини”, “Як не стають янголами”, “Ніколи не приміряйте чужих крил!”, “Смерть янгола”, “Дві канапки на обід”, “Тримайся за маму, синку!” та ін. Зображення авторкою цих істот співпадає із трактуванням дослідника сфери теології П. Кріфта, який переконує, що янголи – це охоронці. Вони стоять на межі між життям та смертю і активізують свою діяльність у кризові моменти, рятуючи людей та їх душі від біди [4, с. 8]. Письменниця не подає жодних пояснень з приводу появи янголів у творах, тому вони сприймаються як звичні істоти. Але їх поява постійно порушує звичний перебіг подій. Наприклад, у оповіданні “Мовчи зі мною” янгол рятує головну героїню від самотності та додає віри у краще; у творі “Янгол онлайн” чарівна істота допомагає чоловікові відшукати особисте щастя; у персонажів із новели “Мій різдвяний янгол” завдяки втручання небесних сил налагоджується родинний затишок, вони починають вірити у диво тощо. Зображуючи янголів, письменниця вдається до екзистенційної символіки, тим самим мотив божевілья набуває сакрального відтінку.

Янголи письменниці мають великий розум та здатні на божевільні вчинки, але вони допомагають лише тим, хто у них вірить. Зокрема, персонажі оповідання “Мій різдвяний янгол” із надією звертаються до одного з них: *“Оленка шепотіла своєму янголові, який хороший Петрик і аби янгол зробив щось таке, щоб Петрик повірив у Різдво і дива”* [2, с. 51]. Маючи велику душу, фантастична істота моментально рятує тих, хто потребує допомоги: *“Вони заснули і не відчували, як янгол зібрав з їхніх щічок сльози і опустив їх у мамине серце”* [2, с. 51]. О. Деркачова підкреслює божественне начало янголів, адже більшість із них діють у згоді та за наказом Бога, який прагне полегшити душевне буття земних жителів. Фантастичні істоти виступають проміжною ланкою між людьми та Богом: *“...янгол саме тієї миті був online. Йому стало шкода тебе, і він передав твоє*

прохання Богові. На небі, як і у житті, також потрібні зв'язки” (“Янгол онлайн”) [2, с. 64].

Поряд із благодійними та безкорисливими хранителями, авторка зображує і янгола смерті. Він виступає створінням, яке щиро любить людей, має співчуття до них та намагається полегшити їх земні страждання. Наприклад, саме янголом прагне стати смертельно хвора дівчинка із оповідання “Сніг на іконах”, ніби це шлях до подолання страшного болю, аби полегшити страждання сестри, а янгол у творі “Смерть янгола” хоче врятувати закоханих від розлуки та організовує смерть жінки, яка любила одруженого чоловіка. У створенні образів янголів письменниця використовує різноманітні засоби. Рішучі дії, безкорисливі вчинки й темперамент є їх головними характеристиками. Чарівний голос, фантастичні здібності та крила доповнюють образи.

У творах О. Деркачової крила мають не лише янголи, а й звичайні люди. Проте, письменниця не стверджує однозначно: крилами вони чи то нагороджені (як героїня оповідання “Колись”, що із нетерпінням чекає на появу власних крил), чи то покарані. Наприклад, для героїні твору “Як не стають янголами” крила стають тягарем: *“Крила починають страшенно тиснути. Мені все важче і важче їх носити. Вони стають тягарем <...> Йду вулицею, згинаюся під їх тягарем”* [1, с. 29]. Цей елемент набуває найрізноманітніших значень. Крила виступають втіленням простору, безмежності та неба (“Ніколи не приміряйте чужих крил!”, “Колись...” та ін.); символізують оберіг дитинства й материнства (“Сніг на іконах”, “Мій різдвяний янгол” тощо); означають досконалість, досягнення вершини мудрості (“Як не стають янголами”, “Страх нелітання” та ін.); асоціюються із заступництвом, захистом землі від усього лихого, опікою над людьми, що потребують допомоги (“Смерть янгола”, “Мовчи зі мною” тощо); виступають символом любові та перемоги (“Янгол онлайн”, “Broken angel” та ін.); символізують силу людини, вміння долати перешкоди (“Янгол на іменини”, “Під час гри користуватися крилами заборонено” тощо).

Акцентуючи увагу на божевільності тих істот, що отримують крила, письменниця вводить до оповідання “Як не стають янголами” сцену у божевільні: героїня, бажаючи позбутись крил, щоб не відрізнятись від земних жителів, дарує їх безумному, бо *“він може дозволити собі носити їх, не ховаючи, і всім говорити: “У мене є крила”* [1, с. 29], а героїня твору “Мовчи зі мною” підозрює наявність у себе психічних розладів, нашттовхуючись на крила янгола. На сторінках оповідань “Як не стають янголами”, “Ніколи не приміряйте

чужих крил! ”, “Дві канапки на обід”, “Земля янголів” тощо з’являється образ безкрилої людини або ж такої, що згодом втрачає свої крила. На думку І. Небеленчук, такі персонажі не мають власної волі, мрії та надають перевагу матеріальним благам над духовними, не прагнуть досягти більшого [5, с. 20]. Основними авторськими характеристиками подібних героїв, що виступають носіями стандартного раціонального мислення, є недалекоглядність, приземленість, відсутність високої духовності, егоїзм.

Трактування образу янгола та крил у О. Деркачової нагадує бачення цих концептів Г. Гарсія Маркесом у творі “Стариган з крилами”. У магічно-реалістичному світі латиноамериканського письменника, на думку О. Козій, присутні іронія та співчутливість до янголів [3, с. 12]. Типологічні паралелі можна провести на основі творів “Стариган з крилами” та “Янгол на іменини”, у яких вся авторська увага концентрується на неземних істотах. Янголи стають жертвами людських знущань, вони перетворюються на об’єкт заробітку та насмішок. Люди, що оточують, відчувають огиду й жалість до янголів, цькують їх здатність до польотів та чарівні здібності. У оповіданнях “Янгол на іменини”, “Ніколи не приміряйте чужих крил!”, “Дві канапки на обід” О. Деркачова використовує образ забруднених крил, які героїня *“знайшла випадково – валялися в болоті біля роботи. <...> ...потайки запхала крила у торбу. Дома прокрутила їх кілька разів у пральній машині, але вони так і залишилися чорними”* (“Ніколи не приміряйте чужих крил! ”) [1, с. 36].

Отже, одним із найпродуктивніших у малій прозі О. Деркачової є мотив божевілля. Він реалізується на різних поетикальних рівнях: у системі символів, портретних деталях, композиційних ходах, авторській грі, містифікаціях, шифруванні прихованих сенсів тощо.

Носіями божевілля у творах О. Деркачової виступають винятково жіночі персонажі, а їх навіженість є захисною реакцією на всі образи і наслідками контактування із аномальним світом. Письменниця вдається до використання прийому раптового усвідомлення, коли персонажі вирішують змінити власне життя чи вдатись до самогубства через безвихідь ситуації. Характерним складовим авторського бачення феномена божевілля є використання фантастичних образів, зокрема образів янголів. У такий спосіб О. Деркачова проводить паралелі між божевіллям світу та божевіллям особистості, співвідносить безглуздість із романтичною загубленістю. Дослідження образів-символів, що розкривають внутрішній стан її героїнь, є досить перспективним з огляду на засоби психологізації у

творах письменниці, оскільки підкреслюють творчу унікальність мисткині, її новаторство у вирішенні особистісних проблем.

Література

- 1 Деркачова, О. За лондонським часом. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2008. 160 с.
- 2 Деркачова, О. Повидло з яблук. Брустурів : Дискурсуус, 2014. 144 с.
- 3 Козій, О. Концепт зламаного крила у літературі ХХ ст. : спроба порівняльного зрізу. Зарубіжна література в школі. 2015. №3–4 (243–244). Лютий. С. 11–15.
- 4 Крифт, П. Ангелы и демоны. Что мы действительно знаем о них? М. : Издательство ББИ, 2014. 163 с.
- 5 Небеленчук, І. Крила як символ духовного багатства людини, її прагнення до високості. Українська література в загальноосвітній школі. 2015. №2. С. 18–21.

В. Г. ЗОТОВА

(Украина, Мелитопольский государственный педагогический университет имени Богдана Хмельницкого)

С. АВДЕЕНКО, “ИЗГНАНИЕ ИЗ РАЯ”: ПСИХОЛОГИЯ ЖЕНЩИНЫ ГЛАЗАМИ ПИСАТЕЛЯ-МУЖЧИНЫ

Сергей Иванович Авдеенко – талантливый украинский писатель из г. Мелитополя. И в жизни, и в литературе его интересуют самые разнообразные проявления бытия. С. Авдеенко всегда есть о чем писать (в 2019 году он издал свою пятидесятую книгу), а его творчество богато темами и жанрами.

Об этом писателе говорят, прежде всего, как об авторе исторической прозы, который создает свои художественные тексты на основе документальных источников. Таковы его рассказы и повести “Последний атаман” (1995), “Память” (2008), “Смерть сексота” (2003), “Последний бой сталинского сокола” (2011), “Претерпевшие за веру” (2012) и др. Собственно документальным исследованием можно назвать его объемный труд “Тисяча й одна смерть: український рахунок” (2006), в котором собраны материалы о жизни, лишениях, страданиях, подвигах и смерти. В книге две части. В первой рассказывается о массовых, наиболее резонансных гибелях людей в ХХ–ХХІ столетиях (во время военных действий, вследствие голода, репрессий, трагических обстоятельств), во второй речь идет о